

Když má Měsíc

OUŠKO

aneb zlatá rukojeť'

V předešlém měsíci, konkrétně kolem 19. února, se média všeho druhu předháněla v popisování superúplňku a rozebíraly jeho velikost a jas. I březnový úplněk, který připadá na 21. 3. krátce po půlnoci, bude stále patřit k těm větším a alespoň určitého rozdílu se dočkáme až při úplnicích letních. V žádném případě si ale jakýchkoli změn mezi nimi bez užití nějaké techniky nevšimneme. Ale Měsíc je pro pozorovatele ze Země jako nejbližší větší nebeské těleso zajímavý i v jiných fázích, než je úplněk. Určitě jen málokdo ví, že na Měsíci je za určitých podmínek vidět i OUŠKO.

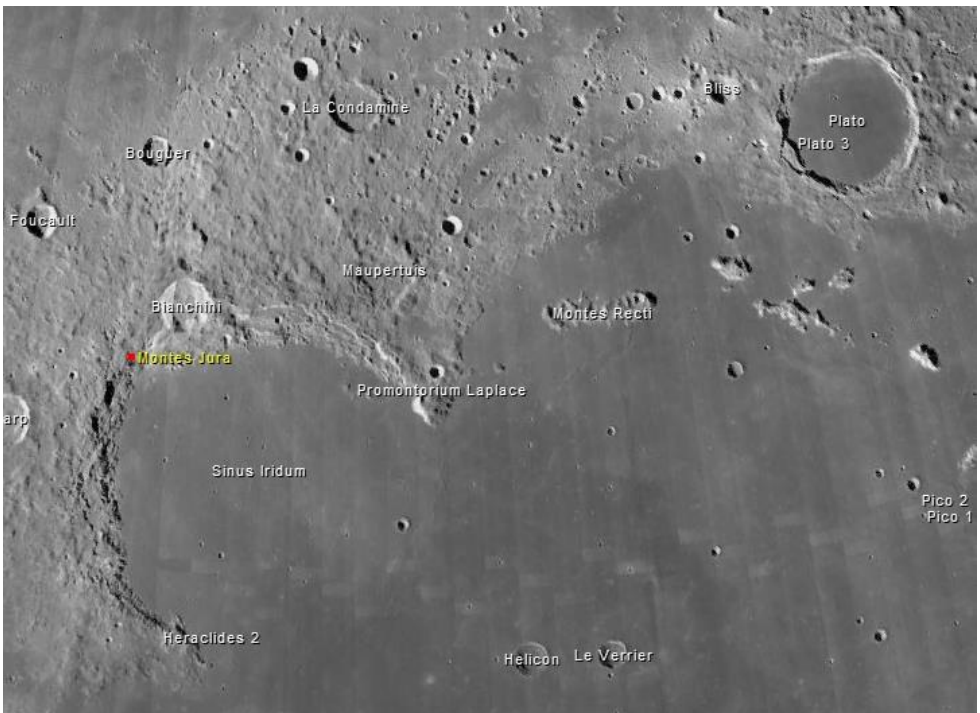
Takzvaná Zlatá rukojeť', nebo také Ouško, je pro zkušené pozorovatele Měsíce dobře známý

vizuální efekt na měsíčním povrchu. Vzniká díky šikmému osvětlení terénu Sluncem poblíž terminátoru, kde je rozhraní světel a stínů nejnápadnější. Zlatá rukojeť, nebo chcete-li zlaté ouško, vstoupí do oblasti terminátoru v zásadě v průběhu každé lunace, v čase cca 24 hodin po východu Slunce nad kráterem Copernicus. Jinými slovy asi deset dní po novu. Nicméně „Zlatá rukojeť“ není vždy stejně dobře viditelná kvůli aktuální poloze Měsíce na obloze v inkriminovaném úzkém časovém příznivém intervalu. Měsíc v tu dobu může být pod obzorem nebo sice nad horizontem, ale ještě na denní obloze.

Pro letošní rok nastávají nejpriznivější podmínky pro pozorování rukojeti 16. března po soumraku, přibližně od 19 hodiny SEČ až do západu Měsíce, tedy přibližně do 3 hodin SEČ 17. března.

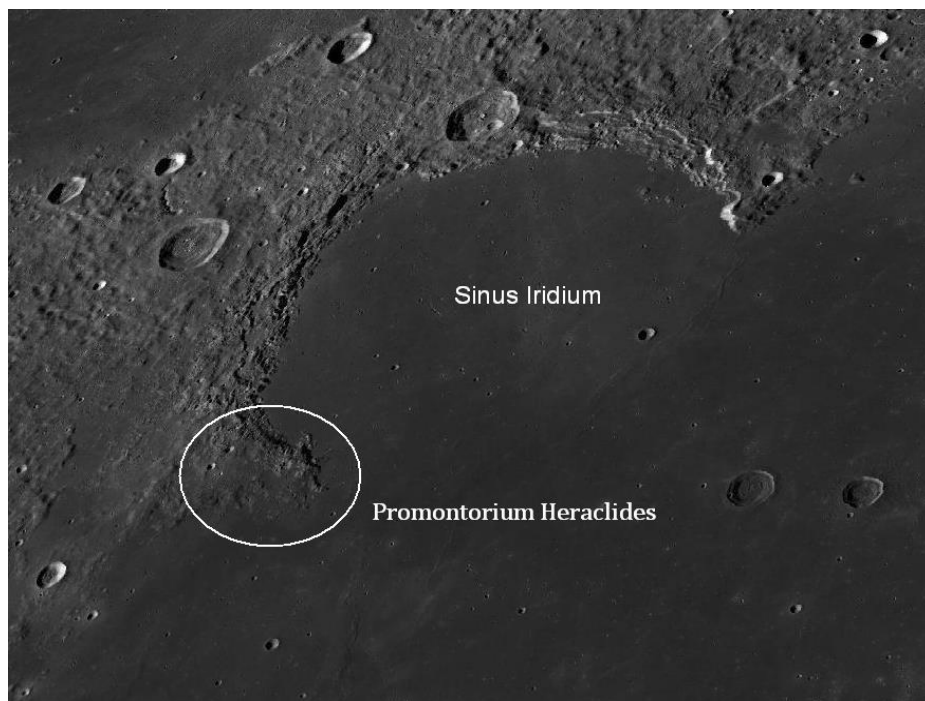
Pro pozorování postačí i malý dalekohled. I ten vám jasně ukáže Lunární zlatou rukojeť, a to ve všech jejích podobách. Od večerního soumraku až do západu Měsíce v pozdní noci se bude průběžně proměňovat. Na Zlaté rukojeti se během několika hodin dostanou dosud neosvětlené vrcholky Montes Jura (Pohoří Jura) do slunečních paprsků a současně ještě leží oblast Sinus Iridum (Duhová zátoka) částečně ve tmě. Takže můžete ze Země vidět jakýsi jasný oblouk, který vyčnívá do stále ještě neosvětlené noční strany Měsíce. V dalekohledu, při malém zvětšení, si můžete dobře prohlédnout celou oblast. Pro detailní pohled na zvlněné pohoří, je výhodné použít větší zvětšení.

V anglické literatuře můžete úkaz najít pod označením „Jewelled handle effect“. Pravděpodobně jej takto označil astronom Sir Patrick Moore, který tento jev popsal v knihách již v sedmdesátých letech minulého století.

Pozorovatelé se zvláště ostrým zrakem se mohou zúčastnit pozorování "Golden Handle", kdy pozorují úkaz bez optických pomůcek. Nejlepší čas na pozorování je, když je Měsíc vysoko nad obzorem a není ještě úplně tmavá obloha, např. za soumraku. Rukojeť najdete v pozičním úhlu asi 60° a měla by být vidět jako malá „boule“ na noční straně terminátoru.

Za povšimnutí také stojí jihozápadní část pevniny okolo Sinus Iridum, kde najdeme Promontorium Heraclides (Mys Heracles). Ten je právě okolo desátého lunačního dne osvětlen tak, že zde můžeme vidět profil ženské hlavy s dlouhými rozvlněnými vlasy, jak se smutně dívá do zálivu. První, kdo tento úkaz popsal byl Giovanni Domenico Cassini. Nejvhodnější okamžik pro pozorování, je ve chvíli, kdy je terminátor na západě pohoří Jura. Pro spatření je nejlepší, když je obraz v dalekohledu mírně rozostřen.

Na Měsíci se ale setkáme i s nepřeberným množstvím dalších zajímavostí. O tom, jak už od pradávna byli lidé fascinováni měsíčním úplňkem svědčí řada mýtů a bájí, které se k Měsíci a této jeho fázi váží. Ve velké části těchto záznamů je Měsíc spojován s králíkem či zajícem. A je tomu tak dokonce zcela nezávisle na sobě na různých kontinentech.

S králíkem na Měsíci se setkáme v Číně. Tam je bílý králík společníkem měsíční bohyně Chang'e. Podobně se objevuje králík i v mýtech japonských (jako Tsuki no Usag). S podobnými legendami se ale setkáme i v Koreji či Vietnamu.

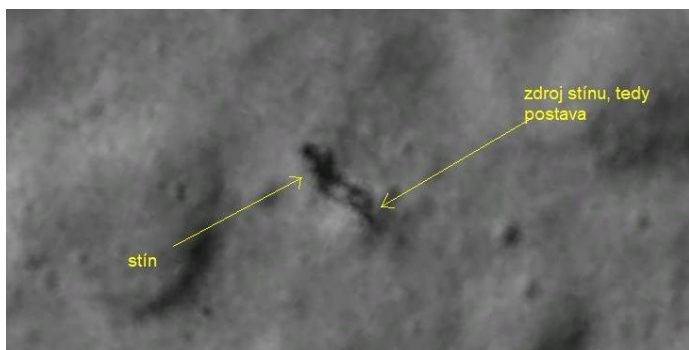
Ale s králíkem si Měsíc spojili i původní obyvatelé Ameriky. Aztékové například věřili, že bůh Quetzalcoatl, který žil na Zemi se jednou vydal na dlouhou cestu nehostinnou krajinou, na níž jej zachránil před smrtí hladem králík, kterého snědl. Z vděčnosti pak svého zachránce přenesl na Měsíc, aby jej pravidelně mohli vidět a uctívat všichni lidé. A ani zdaleka toto není jediná taková legenda uchovaná na americkém kontinentu.

Na připojeném obrázku si můžete prohlédnout, jak králík či zajíc na Měsíci vypadá. Ale ještě lepší samozřejmě bude podívat se na něj přímo na obloze při úplňku, který tento měsíc nastává v noci z 20. na 21. března.

A že je na Měsíci, pokud mu budete věnovat zaslouženou pozornost, k vidění i spousta dalších zajímavostí (při velké dávce fantazie) je patrné ze zprávy, která se v médiích objevila před několika roky (srpen 2014). Upozorňovala na muže nebo běžce, který se objevil na Měsíci. Zájemci, kteří se věnují detailnímu prozkoumávání snímku Měsíce, které jsou k dispozici na Googlu, objevili totiž na povrchu našeho

souseda cosi, co připomíná siluetu běžícího muže. Samozřejmě, že se obratem začalo mluvit o vesmírné variantě sněžného člověka či o jakési záhadné mohutné sovětině na Měsíci (pochopitelně umělého původu).

Věřím proto, že my si vystačíme s vysvětlením, že se jedná o zajímavou hru světla a stínu, podobně jako je tomu u známé „tváře“ na Marsu. Pokud budete mít dostatek trpělivosti a kvalitní techniku může se vám ho na Měsíci podařit vyfotografovat na souřadnicích 27°34'13"N; 19°36'22"W.

ASTRONOMICKÉ informace – 3/2019

na stránkách HvRaP naleznete AI v elektronické podobě dříve než ve svém e-mailu či schránce <http://hvr.cz>

Rokycany, 25. února 2019